PRECEDENTE CONSTITUŢIONALE

ŞI

PARTIDE POLITICE

DE

TITU MAIORESCU

BUCUREŞTI
Stabilimentul grafic SOCECU & TECLU
96 Strada Berzii 96
1886.

PRECEDENTE CONSTITUŢIONALE

ŞI

PARTIDE POLITICE

DE

TITU MAIORESCU

BUCUREŞTI
Stabilimentul grafic SOCECU & TECLU
96 Strada Berzii 96
1886.

Sub titlul Precedentele constituţionale create de ministeriul Brătianu am publicat in «România Liberă» patru articole semnate «un Craiovean».

Cel din urmă articol cuprindea intre altele şi o incercare de a precisà deosebirea de principii intre partidul conservator şi partidul liberal in politica internă a Statului Român.

Obiectul acestei cercetări, a cărui insemnătate trece peste interesul momentan al unor simple precedente constituţionale, mi-a părut a autorizà scoaterea acelor articole din paginele unui ziar şi infăţişarea lor sub forma ceva mai trainică a unei broşure.

T. MAIORESCU.

Bucureşti, Fevruarie 1886.

PRECEDENTE CONSTITUŢIONALE

CREATE DE

MINISTERIUL BRĂTIANU

I.

Inţelegem ministeriul *Ioan* Brătianu.

Nu e vorbă, a avut şi d. *Dimitrie* Brătianu un ministeriu. Insă acest ministeriu efectiv de câte-va sĕptămâni s'a evaporat oare-cum din memoria oamenilor prin o simplă aspirare la ministeriu de câţi-va ani, şi nu credem să fi rĕmas din acele vremuri alt-ceva de cât celebra frasă „hoţii la puşcărie şi oamenii cinstiţi la lucru." Numai că şi in această privinţă se vede astă-zi din partea publicului nedomirirea, in care din cele doĕ categorii s'ar cuvenì să fie aşezaţi unii din chiar partizanii d-lui Dimitrie Brătianu.

Aşa dar inţelegem ministeriul *Ioan* Brătianu, şi scopul nostru in scrierea de faţă este de a releva câte-va procederi constituţionale, aşa cum le vedem practicate de acest ministeriu, şi de a formulà conclusia ce resultă din ele.

Materia ne pare a merità interesul oamenilor politici. Căci ministeriul, care este astă-zi in al zecelea an al pute-

rii sale, este o expresie a partidului numit liberal la noi in ţară, şi partidele de altă calificare sunt in drept şi au datoria să ia act de precedentele stabilite de chiar guvernul liberal pentru a se puteà folosi de unele din ele la timp oportun cu conştiinţa impăcată.

Dar trebue să inlăturăm mai ântâi din calea cercetării noastre o intâmpinare, care ar fi de natură a ne-o inchide de tot.

Este inadmisibil — ni se poate opune — a vorbi de procederi constituţionale ale ministeriului Brătianu. Constituţionalismul este *unul singur*, adică cel prevĕzut in Pactul nostru fundamental, şi in privinţa lui un ministeriu nu poate să aibă alte procederi de cât sau constituţionale sau anticonstituţionale.

In această ordine de idei cetim adese-ori prin ziare, că guvernul actual este afară din legalitate, că a violat şi violează Constituţiunea când intr'o privire când in alta.

Noi nu impărtăşim acest mod de a vedeà şi nu credem nemerită tactica oposiţiunii, care confundă interpretarea sa particulară despre constituţionalism cu insaşi Constituţiunea noastră şi care—abusând ast-fel de cuvêntul „anti-constituţional" prin o exagerată intrebuinţare a lui — toceşte o armă puternică a luptelor politice şi o reduce la valoarea unei simple frase de jurnal, cu a cărei auzire se deprinde publicul şi devine din ce in ce mai indiferent.

Şi mai ântâi insuşi cuvêntul „constituţionalism", inţeles de altminteri cu o intreagă bună credinţă, cuprinde in diferitele State o foarte diferită formulare prin Constituţiu-

nile speciale. Altul este constituţionalismul englez, altul cel francez şi cu desăvêrşire altul cel german.

Constituţionalismul special al Regatului Român este in o parte a lui esenţială hotărît prin Constituţiunea de la 1866, modificată in 1879 şi in 1884.

Dar şi in lăuntrul acestei Constituţiuni speciale române, care a fixat numai o sumă oare care de principii, au rĕmas multe procedări necesare in practica unui Stat representativ cu totul neatinse.

Aici intervine *usul parlamentar*, aşa cum se stabileşte prin precedentele Camerelor şi guvernelor diferitelor partide, şi acest us poate cu vremea să fie adoptat de toate partidele sau poate să varieze de la un partid la altul, fără ca prin aceasta să se comită vre o violare a Constituţiunii, dacă de altminteri nu se calcă nici unul din principiele anume inscrise in ea.

Ce fel de procederi diferite in lăuntrul a chiar legalităţii Constituţiunii se pot adoptà, aceasta este tocmai tema articolelor de faţă, şi cercetarea noastră ne pare a câştigà importanţa ei prin relevarca *precedentelor constituţionale* ce le-a introdus *Guvernul partidului liberal* cu primirea maiorităţii sale din Camere.

Prima intrebare: Cum alege şi cum schimbă d. Brătianu pe colegii sĕi din ministeriu?

Constituţiunea noastră este foarte laconică in privinţa miniştrilor. In capitolul ce le consacră vorbeşte mai mult despre acuzarea lor, capitol de care de altminteri s'a grăbit

a se folosi partidul liberal indată ce a pus mâna pe guvern, şi poate partidul următor va respecta acest precedent. Singurul articol hotăritor pentru intrebarea noastră este art. 93, care zice: „Regele numeşte şi revoacă pe miniştrii sĕi". Atât şi nimic mai mult.

In practică insă, nu in cea creată anume la noi, ci in practica adoptată din alte state constituţionale, Regele numeşte pe prezidentul consiliului de miniştri. Acesta apoi propune M. Sale pe ceilalţi membri ai Cabinetului şi inlocuirea lor, după cum crede mai nemerit.

In această privinţă, adică faţă cu Regele, d. Brătianu a urmat ca şi predecesorii sĕi in România şi in alte state constituţionale. Dar să vedem cum a urmat faţă cu Adunările legislative?

Constituţia nu prescrie aici nici o normă. Iată una din necesităţile practice, in care este important a stabilì usul parlamentar prin precedente.

In Cabinetul Lascar Catargi, schimbările parţiale se făceau de regulă arătându-se Camerei intregi şi prin urmare ţĕrei, sub o formă sau sub alta, ideile sau actele publice, care le motivau.

Aşa Costaforu a fost inlocuit la Externe şi la Justiţie prin Boerescu, Manolache-Costache şi d. Al. Lahovari; d. Mavrogheni prin d. G. Cantacuzin, etc., petrecêndu-se toate aceste modificări in urma unor acte, legi sau decisiuni luate de Corpurile legiuitoare şi cu arătarea inaintea Camerei a ideilor speciale, cu care veneau inlocuitorii la guvern, inăuntrul cadrului principiilor conservatoare.

Pe lêngă aceste, sub ministeriul Catargi era o visibilă tendenţă de a pune in capul diferitelor ministerie persoane cu oare-care competenţă in resortul lor. D. L. Catargiu insuşi a fost la Interne şi numai la Interne; generalul Florescu la Resbel; la Justiţie s'au schimbat dd. Costaforu şi Lahovari, la Finanţe s'a intrebuinţat eminenta capacitate specială a d-lui Mavrogheni, etc.

Cu totul alta este procederea d-lui Brătianu.

Mai ântâi in privinţa cunoştinţelor speciale a resortului d. Brătianu are o apreţiare foarte generoasă a capacităţii colegilor sĕi. Nu e vorbă, partidul liberal este cu deosebire bogat in talente.

Un Mavrogheni nu s'ar fi crezut in stare să administreze alt resort decât al Finanţelor, afară poate de Externe, un Lahovary s'a inţeles destinat prin cunoştinţele sale numai la administrarea Justiţiei, şi incai modestul, dar foarte activul Lascar Catargi a rĕmas permanent la Interne.

Faţă cu aceşti oameni mărginiţi in sfera lor, nu ne am mirat, când am vĕzut d. e. pe d. Câmpineanu administrând cu o egală competenţă plină de resultate roditoare când Justiţia, când Finanţele, când Externele, când Agricultura şi Domeniele; pe d. Sturza — cu o egală stăruinţă in amănunte — când Finanţele, când Lucrările publice, când Externele, când Cultele. Despre deosebita competenţă a d-lui R. Mihai la Lucrările publice este numai un glas in ţară, iar numeroasele peregrinări ministeriale ale d-lui Brătianu vor pune in mare incurcătură pe istoriografii posterităţii, cari

vor dori să descrie pentru edificarea generaţiilor viitoare toate fasele acestui specimen de universalitate.

Dar să lăsăm ironia la o parte şi să ne silim mai bine a formulà cu o serioasă luare aminte precedentul creat de d. Brătianu in aceasă privinţă.

Iată'l:

Capii diferitelor adminisiraţii ministeriale nu se numesc după vre o aptitudine specială pentru resort, ci numai după felurilele interese ale partidului sau ale partizanilor.

Dacă se poate face o bună administraţie cu o asemenea procedere, nu examinăm aici; ne mărginim a constatà precedentul stabilit de d. Brătianu şi primit de partidul liberal.

Trecênd acum la a doua parte a intrebării, adică la motivarea unor asemenea numiri şi schimbări ministeriale in faţa Ţĕrei, trebue să constatăm că o asemenea motivare nu s'a făcut nici odată sub d. Brătianu. Causele schimbărilor au rĕmas tot-deauna ascunse.

Este cu putinţă, ca in unele casuri să se fi făcut inţelegeri intre membrii majorităţii şi d. Brătianu. Dar asemenea inţelegeri sunt conversaţii de anticameră, şi in anticameră deputaţii sunt oare-cum oameni privaţi. Camera legală este totalitatea deputaţilor, căci după art. 38 din Constituţiune deputatul şi senatorul represintă naţiunea intreagă, iar nu localitatea care l'a ales, şi fie-care membru din Cameră şi Senat este dar o parte integrantă a acestei represintări. Vrea să zică, numai in Camera constituită cu diferitele ei nuanţe se vorbeşte cu naţiunea, iar nu in anticamera unei majorităţi.

Este asemenea cu putinţă, ca in alte casuri să nu se fi făcut nici măcar inţelegeri prealabile iutre majoritate şi d. Brătianu, ci numai intre intimii d-sale personali, indiferent dacă sunt in Cameră sau nu.

Este chiar cu putinţă in alte casuri să nu se fi făcut inţelegeri nici chiar cu intimii, ci noua plăsmuire ministerială să se fi născut in meditările isolate de la Florica, şi se zice d. e. despre unul din miniştri, că s'a vĕzut urcat la culmea dorinţelor d-sale printr'o revelare fără de veste la gară.

Dar toate aceste nu sunt ceea ce se numeşte acte publice expuse inaintea ţĕrei in motivele lor politice.

Această lipsă de ori-ce explicare este mai ales caracteristică atunci, când modificările ministeriale par a atinge relaţiile internaţionale, a căror gravitate preocupă ţara intreagă. De ce la inceputul acestui an (1885) s'a retras deodată d. Sturza de la ministeriul de Externe, când d-sa era *cunoscut* ca unul din purtătorii politicei occidentale? De ce a fost inlocuit cu d. Câmpineanu? De ce şi d. Câmpineanu in Noemvrie 1885 o dată cu isbucnirea crisei din Balcani şi imediat inaintea deschiderii sesiunii actuale a Camerelor, demisionează de la Externe?

La aceste intrebări guvernul partidului liberal nu se crede dator a da un rĕspuns public.

Constatăm dar, că al doilea precedent creat de guvernul Brătianu este următorul:

Modificările parţiale ale Cabinetului sunt la discreţiunea ministrului prezident şi nu au trebuinţă să fie explicate inaintea Ţĕrii.

Este aceasta anti-constituţional?

După părerea noastră *nu*. Căci Constituţia nu prescrie nimic in această privinţă.

Este aceasta liberal?

N'avem să rĕspundem noi. Să rĕspunză majoritatea Camerelor actuale.

Noi ne mărginim a inregistrà faptul. Va venì timpul, când ne vom aduce aminte de el.

II.

Să trecem acum la o altă formă publică obicinuită in sistemele representative, adică la Mesagiele pentru deschiderea sesiunilor parlamentare, şi să vedem prin ce fel de procedere practică a căutat d. Brătianu să suplinească la tăcerea textului Constituţiunii in privinţa amĕnuntelor.

Textul Constituţiunii zice la art. 95 in termini generali: „La deschiderea sesiunei, Regele expune prin un Mesagiu starea Ţĕrei, la care Adunările fac rĕspunsurile lor.“

Fiind-că după Constituţiune „nici un act al Regelui nu poate avea tărie, dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care prin aceasta chiar devine respunzĕtor de acel act“, pe când Regele insuşi nu este nici o dată respunzĕtor, insemnătatea şi intinderea Mesagielor către Parlament poate fi — in lăuntrul textului Constituţiunii — variabilă după modul de vedere al diferitelor ministerii, şi Mesagiul poate fi criticat prin discuţia Parlamentului la adresa Tronului.

A „expune starea Ţĕrii“ este un termin vag; sub el

se poate inţelege foarte mult şi se poate inţelege foarte puţin. Un guvern, care va voi să intindă controlul Parlamentului asupra actelor sale, va supune Camerelor sub forma Mesagiului programa politică a lucrărilor principale pentru sesiunea ce o deschide; un guvern, care va voi să restrîngă controlul Parlamentului — de alminteri tot in limitele interpretării legale a Constituţiunii noastre — va reduce Mesagiul la un exerciţiu de stil.

Dar fiind-că in ori-şi-ce cas după chiar textul legii trebue să fie vorba despre „starea Ţërii", precedentele noastre parlamentare ne arată, că guvernele tuturor partidelor au fost de acord asupra unora din elementele ce se cuvine să fie arătate ca fiind caracteristice pentru acea stare. Aşa ministeriele conservatoare ca şi ministeriele liberale au vorbit tot-deauna in Mesagiu 1) despre relaţiile internaţionale, 2) despre situaţia economică, 3) despre armată.

Dacă se mărgineşte lucrul intr'atât, el nu are multă valoare practică. Căci intr'un asemenea act solemn, la a cărui cetire asistă de obicei şi representanţii puterilor străine, cărora li se şi face o traducere francesă, descrierea acelor trei elemente din starea Ţërii va fi prin sila imprejurărilor un fel de eufemism oficial. Armata va fi tot-dea una lăudată pentru tăria şi disciplina ei, chiardacă am şti noi că ar fi oarecare reservă de făcut in această privinţă; starea economică va fi tot-deauna zugrăvită cu colori de infrumuseţare, pentru a nu slăbi creditul Statului pe pieţele publice; iar in ceea-ce se atinge de relaţiile internaţionale, un Stat mic ca al nostru nu'şi poate permite luxul unui adevër curat. Ce

e drept, ministeriul Brătianu in primul Mesagiu de deschidere al noului Regat Român, la 15 Noemvrie 1881, s'a incercat să arate Austriei „sub cuvênt sau sub pretext“ de epizootie oare-care sentimente mai sincere ce le avea pe atunci; insă efectul produs prin această veleitate de emancipare de la tradiţii nu este de natură a incuragià vre un alt guvern ca să urmeze mai departe pe această cale.

In faţa unui asemenea eufemism oficial indicat din partea guvernului, discutarea rěspunsului la adresa Tronului din partea Camerelor se vede şi ea mărginită in generalităţi. Nu e vorbă, Camera e mult mai liberă in manifestarea opiniilor sale. Dacă nu tot-deauna armata, dar adese ori relaţiile internaţionale, şi tot-deauna starea economică vor fi obiecte de atac viu din partea oposiţiei. Insă lupta parlamentară, dacă se rěstrînge Mesagiul in acea anodină descriere generală a Ţěrii, este in pericol de a se pierde intr'un fel de concurs de oratorie platonică. Banca ministerială, deşi cu o visibilă nerăbdare, se supune — şi nici că poate alt-fel— să fie inundată cu valuri de cuvinte in timp de 2 sau 3 sau chiar 4 zile; dar după inchiderea discuţiunii, când valurile au trecut, ea rěmâne totuşi cum a fost, şi nu este nici măcar spălată sau curăţită prin acel potop de cuvinte. Totul s'a redus, după vorba francesă, la o furtună intr'un pahar cu apă.

De aceea mai toată chestia practică a discuţiilor Adresei atîrnă de la o altă parte, de la o parte facultativă a Mesagielor. Se poate adică introduce, ca un element esenţial pentru o expunere mai folositoare „a stării Ţěrei“, indi-

carea principalelor měsuri legislative, prin care guvernul in diferitele sale resorturi crede a puteà indrepta relele constatate sau a face să se intărească şi să se urmeze inceputurile cele bune.

Mesagiul devine atunci tot-deodată un program cel puţin parţial pentru lucrările practice ale aparatului legislativ într'o anume sesiune. Guvernul, in a cărui mână se află administraţia, este cel dintăi chiemat şi in posiţie de a simţi, unde s'a arătat necesitatea unei schimbări legislative. Şi fiind-că Mesagiele se fac numai pentru câte un an, este cu atât mai important a se arětà care dintre multele imbunătăţiri necesare sunt mai ântâi indicate, căci de toate nu se poate ocupà o singură sesiune.

In această ordine de idei fie-care ministru introduce in Mesagiu partea special relativă la resortul sěu, şi asupra acestei părţi şi asupra direcţiei indicate o dată cu anunţarea proiectelor se poate aflà din discuţia Camerei aprobarea sau desaprobarea Ţěrii legale şi se poate constitui adevěratul element pentru increderea sau neincrederea ce o intîmpină ministrul in camere.

Este invederat, că un Mesagiu astfel compus presupune o *serioasă* gândire prealabilă a Cabinetului asupra acţiunii sale legislative intr'o sesiune dată, precum şi dorinţa lui de a consultà Camera asupra direcţiei momentane in politica internă.

Atunci discuţia la Adresă poate aveà o valoare practică. Ea pune ţara imediat in posiţie de a prevedeà prin mandatarii sěi intinderea şi interesul lucrărilor ce se pregă-

tesc; ea procură deputaţilor putinţa de a'şi da seamă despre totalitatea acţiunii politice, de a studià chestiile mai cu luare aminte, de a cumpănì greutatea relativă a mĕsurilor propuse şi in ori-ce cas de a garantà in contra surprinderilor şi a precipitării.

Să vedem acum care este precedentul creat de d. Brătianu in această privinţă?

S'a mârginit d-sa numai in ceea ce nu puteà fără o violare directă a Constituţii, sau a introdus prin o interpretare mai liberală şi acele elemente in desbaterea Camerelor, care să permită o mai de aproape judecare a politicei sale?

In primul Mesagiu al Regalităţii, cel de la 15 Noemvrie 1881, se incearcă o specificare a proiectelor de lege propuse acelei sesiuni. Este interesant a constatà, că atunci erà la guvern şi C. A. Rosetti ca ministru de interne şi că tocmai in resortul ministeriului sĕu se arată mai clar mĕsuriie legislative ce aveau să fie supuse desbaterilor. Dar se arată şi la Justiţie, se arată şi la Culte.

Insă această incercare este numai o *aparenţă* şi se nimiceşte indată in realitate.

Căci chiar a doua zi se schimbă ministrul de Justiţie, şi lucrările anunţate din resortul sĕu se părăsesc cu desăvîrşire. La 25 Ianuarie 1882 se schimbâ şi ministrul de Interne. Iar când incepe noua sesiune, la 17 Octomvrie 1882, s'a schimbat şi ministrul de Culte.

Din programul lucrărilor anunţate nu se realizează nimic, afară de tocmelele agricole.

In noul Mesagiu pentru sesiunea 1882—1883 guvernul se mărgineşte a zice: „Veţi puteà consacrà tot timpul necesar pentru a studià bugetul anual şi legile rĕmase din sesiunea trecută“. Insă nici un ministru nu insistă să se ia in desbatere vre-una din acele legi ale sesiunii trecute.

Apoi vine epoca revizuirii constituţionale, care consumă aproape tot timpul Camerelor cu nişte discuţii de natură generală afară de ori-ce idei a unei organizări de resort special.

Dar in fine, la 31 Mai 1884, este terminată şi această revizuire. S'ar fi crezut că acum când Camerile alese conform Constituţiunii revizuite au dat—dupĕ părerea partidului de la guvern—o mai adevĕrată expresie a ţĕrei, Cabinetul Brătianu va deşteptà o participare mai activă şi un control mai real din partea noilor aleşi ai Naţiunii, in majoritate aderenţi ai sĕi.

Credinţă deşartă!

Ce e drept, in Mesagiul de la 15 Noemvrie 1884 Ministeriul cu un mare avênt oratoriu se aruncă in promisiunea unei ere nouĕ: „Am ajuns astăzi la o linie de demar-„caţiune, care va face epocă in viaţa noastră ca Stat şi „popor... Lucrarea pentru constituirea Statului român este „indeplinită, o altă misiune ni se impune de acum inainte... „Sunteţi chiemaţi a conlucrà impreună cu guvernul meu la „imbunătăţirea intregului sistem administrativ; a da justi-„ţiei garanţii puternice, magistraturei mai multă siguranţă

„şi justiţiabililor incredere şi inlesnire.. Inainte de toate insă „să căutăm a da invĕţămĕntului public o direcţiune prac- „tică şi sănătoasă, menită a ridica nivelul instrucţiunii şi „educaţiunii naţionale. Sper că imbunătăţirea stării preoţi- „lor de mir şi o mai bună direcţiune a invĕţămêntului „eclesiastic vor puteà fi realizate chiar in cursul ântâei dv. sesiuni“ etc. etc.

Insă aceste cuvinte de o pompoasă solemnitate rĕmân literă moartă. După câte-va septĕmâni, la 14 Ianuarie 1885, se schimbă ministrul de justiţie. La 2 Fevruarie se mai schimbă şi cel de culte, şi cel de domenii, şi alţii. Programul anunţat nu primeşte in toată sesiunea nici cel mai mic inceput de realizare, nici nu se presintă măcar proiectele.

In fine, in ultimul Mesagiu de la 15 Noemvrie 1885 se constată din nou o desăvîrşită, am puteà zice o nepolitică şi nepoliticoasă lipsă de program. „Aveţi din sesiunile „trecute mai multe proiecte de legi insemnate in discuţiu- „nile d-voastrĕ. Guvernul meu vĕ va mai presinta şi altele“. Iacă toată politica internă ce se supune controlului Camerei pentru sesiunea 1885—1886.

Să tragem acum suma acestor experienţe parlamentare.

Sau Cabinetul Brătianu nu se crede dator a pregăti un program *serios* pentru acţiunea legislativă şi nu vrea să provoace la timp controlul Parlamentului asupra intregei serii a ideilor sale de reformă;

Sau, dacă s'a crezut vreodată dator şi a voit vreodată o asemenea acţiune parlamentară, partidul liberal aşa cum

este represintat prin majoritatea Camerei actuale, s'a arătat impropriu pentru a executà un program conştienţios de lucrări.

Prin urmare al treilea precedent creat de Ministeriul Brătianu, ca expresie a partidului liberal de la guvern, este următorul:

Mesagiul pentru deschiderea unei sesiuni parlamentare este o simplă formalitate. El se poate dispensa de la indicarea activităţii legislative in diferitele resorturi ministeriale şi poate inlăturà controlul prealabil al Camerei asupra direcţiei generale a politicei guvernului.

Şi acum repetăm intrebarea de mai nainte:

Este aceasta anti-constitutional?

Repetăm şi rĕspunsul: După părerea noastră *nu*.

Dar dacă aşa îşi inţelege partidul *liberal* misiunea sa parlamentară in noul Regat al României, apoi unde 'i este deosebirea de un absolutism autoritar mascat sub forma constituţională?

III.

Credem de trebuinţă a mai constatà şi alte doue precedente constituţionale admise de partidul liberal sub ministeriul Brătianu. Ele sunt relative la conducerea desbaterilor mai importante in Camere şi la controlul Camerelor asupra politicei externe a guvernului.

După art. 31 din Constituţiune „toate puterile Statului

emană de la naţiune, care nu le poate esercità decât numai prin delegaţiune".

Una din aceste delegaţiuni este Camera. In forma ei mărginită de factor esenţial al legislativei, ea are, pe lângă atribuţia generală de a discută şi votà legile, atribuţia specială de a votà legea bugetară, adică de a fixà veniturile Statului şi intrebuinţarea lor. Mai ales din această atribuţie principală a Camerei a resultat, ca o urmare neapărată, dreptul ei de control asupra actelor guvernului.

Forma cea mai acută a acestui control este puterea ce o are Camera după Constituţiune de a pune un ministeriu chiar sub acuzare şi de a'l trimite in judecată; pe când guvernul poate numai să disolve o Cameră şi să provoace o nouă reprezentare naţională, dar nu să o controleze şi să o censureze.

Aceasta este elementar şi incontestabil.

Insă acest adevěr elementar şi incontestabil trebue acum să se reflecteze in toate manifestările unei Camere, in deosebi şi in forma desbaterilor parlamentare.

Ori-ce desbatere parlamentară este o preschimbare de vederi intre guvern şi Cameră, in care guvernul este chiemat a'şi declarà ideile sale, iar Camera este chiemată a le controlà, adecă a le aproba sau desaprobà.

Cine trebue să aibă cuvêntul cel din urmă in aceste desbateri? Fără indoială Camera, adecă in fapt unul sau altul din deputaţii marcanţi ai diferitelor grupuri politice representate in Cameră. Căci in princip nu guvernul este

chiemat a'şi da părerea sa asupra deputaţilor, ci deputaţii sunt chiemaţi a'şi da părerea lor asupra guvernului.

Cum se petrec insă lucrurile de aproape zece ani, de când ministeriul Brătianu este susţinut de o majoritate liberală in Adunările legiuitoare?

Fără nici o esceptie (afară uneori de interpelările individuale, ce le pot face deputaţii, şi unde Regulamentul *prescrie* a se mai da cuvêntul interpelatorului după rěspunsul ministrului) toate desbaterile insemnate urmate in Camera liberală se termină printr'un discurs al d-lui ministru-prezident, după care majoritatea votează inchiderea discuţiunii. D. Ioan Brătianu se fereşte de a interveni mai nainte in discuţie; d-sa evită a'şi supune părerile apreţierii deputaţilor inscrişi intr'o desbatere; d-sa termină desbaterile şi 'şi spune din contră d-sa apreţierile sale asupra deputaţilor.

Chiar in Parlamentul german, unde prin energica acţiune a Prinţului Bismarck in contra liberalismului inaintat şi in favoarea unui monarchism foarte conservator, influenţa Camerei este din cele mai restrênse, nu se pomeneşte ca intr'o discuţie importantă, tocmai in urma unui discurs al marelui Cancelar, să nu se dea cuvêntul deputaţilor reprezentanţi ai grupurilor politice pentru a'şi preciză fie-care aplicarea principiilor sale faţă cu declarea guvernului.

Dar la noi, cu un fel de patriarhalism ante—(nu anti)—constituţional, d. Ion Brătianu distribue laudele şi mustrările sale la diferiţii oratori, cari au vorbit inainte de d-sa, şi, imediat după ce o asemenea sentinţă este dată şi pronunţată in şedinţă publică, majoritatea d-sale din Cameră

declară instanţa terminată şi coboară cortina asupra acestui ultim act parlamentar.

Atât de adânc a pĕtruns in spiritele majorităţii Camerelor de astăzi acest straniu precedent in discuţiile parlamentare, in cât s'a produs un fel de atmosferă permanentă, care invĕlueşte de la sine pe deputaţii nou intraţi in Camera liberală. In discuţiile asupra rĕspunsului la Adresa Tronului din anul trecut, se puteà observa ca un mic semn exterior al acestei situaţii, o atitudine neobicinuită a celor mai mulţi neofiţi cari defilau pe tribuna Parlamentului. Mai toţi la or-ce sfêrşit de frasă se uitau cu o visibilă emoţiune spre stânga la banca ministerială, adică in ochii d-lui Brătianu, avênd aerul să'şi aştepte de acolo sentinţa definitivă asupra causei ce susţineau şi asupra talentului de a o susţineà.

Curioşi controlatori ai actelor guvernului! Şi curios liberalism in noul Parlament eşit după revizuire!

Dar aceasta e treaba dumnealor şi nu a noastră. Treaba noastră este să formulăm precedentul.

Al patrulea precedent al ministeriului Brătianu, primit de partidul liberal, este acesta:

Nu Camera se pronunţă asupra cuvintelor ministrului-prezident, ci ministrul-prezident se pronunţă asupra cuvintelor din Cameră, şi o dată verdictul d-sale pronunţat, Camera incetează de a mai cuvêntà.

Am puteà constatà âncă multe alte precedente infiinţate de actualul partid liberal, dar ne mărginim a mai relevà numai unul, care din causa importanţei sale deosebite nu poate fi trecut sub tăcere.

Vrem să vorbim de gradul de control ce'l admite ministeriul Brătianu asupra politicei sale exterioare.

Să o spunem de la inceput: Acest grad este aproape nul.

Sunt doi ani de când *România Liberă* a publicat o scrisoare (in numĕrul de la 25 Septemvrie 1883), in care un incorigibil conservator, mulţumit de apropierea spre Puterile centrale ale Europei ce o făcuse in fine Cabinetul Brătianu, a susţinut pentru relaţiile internaţionale teoria faptelor indeplinite.

Această teorie este tot ce poate fi mai puţin liberal in princip, dar acelui conservator êi părea indicată pentru un Stat mic ca România şi intr'o situaţie aşa de expusă ca a noastră.

Foarte măgulit trebue să se fi simţit d-sa, vĕzêndu-se aprobat intru aceasta de foile oficioase de pe atunci (vezi d. e. *Gazette de Roumanie* din 27 Septemvrie 1883.)

Ce e drept, *România Liberă* şi-a făcut atunci rezervele ei, şi in Cameră d. Panu şi alţi deputaţi, desaprobând acest punct de vedere şi inchipuindu-şi că aşa numita „inspirare a guvernului de la naţiune“ trebue să se intindă şi asupra politicei externe, au incercat să silească pe guvern la o expoziţie clară a atitudinei sale. Şi d. Cogălniceanu a cerut in desbaterile la Adresă din Decemvrie 1885 *Cartea verde* sau o declarare lămurită din partea guvernului, care ar fi dator

să'şi supună politica externă controlului ţĕrei inainte de indeplinirea faptelor.

Dar care a fost resultatul? Asupra cererei d-lui Cogălniceanu absolut nici un respuns. La interpelările d-lor Panu, N. Ionescu, etc., rĕspunsuri evasive, un vĕl de cuvinte pentru a mască o realitate de lucruri.

Noi inţelegem aceasta.

Rĕmâne numai intrebarea: Ce se face cu teoria liberală că naţiunea îşi alege şi îşi inspiră deputaţii, care îşi aleg şi'şi inspiră miniştrii in toate chestiile insemnate?

Ce se face?... Aceasta să ne-o spue partidul libeıal de la guvern.

Noi care ne-am luat numai modestul rol al unui registrator conştiinţios, ne mulţumim a constată al cincilea şi ultimul precedent al ministeriului Brătianu:

In politica externă guvernul chibzueşte, care este cea mai bună direcţie de urmat in interesul ţĕrii şi o judecă el singur. Controlul permanent al Camerelor este aici un inconvenient, care trebue inlăturat.

Important precedent.

Nu'l vom uită la timpul oportun, mai ales pe acesta nu'l vom uită, când partidul liberal astăzi la guvern se va află in oposiţie.

DEOSEBIREA PARTIDELOR POLITICE

Precedentele relevate in paginele de mai sus au fost următoarele :

1) Miniştrii in Cabinetul Brătianu nu se numesc după vr'o aptitudine specială pentru resort, ci numai după feluritele interese ale partidului sau ale partizanilor.

2) Modificările parţiale ale Cabinetului sunt la discreţiunea ministrului-prezident şi nu au trebuinţă să fie explicate inaintea Camerelor.

3) Mesagiul pentru deschiderea unei sesiuni parlamentare este o simplă formalitate. El se poate dispensà de la indicarea activităţii legislative in diferitele resorturi ministeriale şi poate inlăturà controlul prealabil al Camerei asupra direcţiei generale a politicei guvernului.

4) Nu Camera se pronunţă asupra cuvintelor ministrului-prezident, ci ministrul-prezident se pronunţă asupra cuvintelor din Cameră, şi odată verdictul d-sale pronunţat, Camera incetează de a mai cuvêntà.

5) In politica externă guvernul chibzueşte, care este cea mai bună direcţie de urmat in interesul ţĕrei. Controlul prealabil şi permanent al Camerelor este aici un inconvenient, care trebue inlăturat.

Eacă 5 precedente create de ministeriul Brătianu.

Ce insemnează ele ca resultat politic?

Partidul astăzi la guvern s'a numit de la inceput par-

tid liberal, de câţi-va ani şi-a mai adaos epitetul de naţional-liberal.

Fie zis in treacĕt: noi credem, că adaosul „naţional“ erà de prisos, fiind-că toate partidele Statului nostru sunt de la sine naţionale, fie liberale, fie conservatoare. Singurul partid în Europa de astă-zi, care vrea să rĕstoarne, impreună cu cele-l'alte fundamente, şi limita naţională a Statelor, se numeşte tocmai pentru aceasta *internaţional* in opoziţie cu vechiele grupări de partide. La noi insă nu poate fi vorba de aşa ceva. Iar in ceea ce priveşte concepţia teoretică umanitară a cosmopolitismului, in deosebire de care să se fi admis epitetul „naţional,“ aceasta are tot aşa de puţin inţeles practic la noi, fiind-că in fapt nu există nicăeri in România un partid cosmopolit. Aplicarea acestei calificări la grupul politic numit „Junimist,“ este o născocire a adversarilor, un neadevĕr desminţit prin tot ce a scris sau a vorbit vre odată vre un junimist (vezi intre altele şi *Convorbirile Literare* de la 1 Septemvrie 1872 şi de la 1 Iulie 1873).

Dar chiar numirea „liberal“, dată partidului de la guvern, o vedem astăzi contestată, şi *Românul* intr'un articol de fond din Decemvrie 1885 o tăgădueşte d-lui Ioan Brătianu şi o reservă numai pentru grupul sĕu şi al d-lui Dimitrie Brătianu.

Nu este treaba noastră de a ne amestecà in această ceartă de familie. Noi am luat numirile aşa cum şi le-au dat diferitele partide şi cum se şi cuvine a fi luate. Căci numai ast-fel se poate examina consequenţa actelor unui

partid faţă cu principiile, la a căror realizare pretinde a lucrà.

Ne-ar fi acum foarte uşor să sfârşim articolul nostru, dacă am puteà să punem numai faţă in faţă precedentele partidului de la guvern cu principiile de liberalism, in numele cărora funcţionează.

Insă intr'o discuţie făcută pentru a fi inţeleasă, o asemenea simplă confruntare este impedicată prin faptul, că la noi există o mare nedomirire tocmai asupra diferinţei partidelor, şi acţiunea de 9 ani a Cabinetului Brătianu şi a unei părţi din oposiţie nu a fost de natură a o inlăturà.

Confusia se vede indată din părerea obicĭnuită, ce o aflăm de la unii şi de la alţii asupra chiar principiului deosebirii partidelor. Am auzit in Camera actuală pe un deputat, care de altminteri s'a arătat a fi un om mai cu minte in ale politicei, pe d. Costinescu, exprimându-se in următorul mod: liberalismul represintă progresul, — conservatismul ţinerea in loc; liberalismul este roata care duce carul repede inainte, — conservatismul opritoarea care intârzie mişcarea.

Ce mod nechibzuit de a inţelege lucrurile!

Cum işi poate cineva inchipuì, că ar fi in vre un Stat un partid compus din oameni cu intregimea minţii, care să nu dorească cel mai grabnic progres posibil al Statului in care trăesc? Un foarte energic represeutant al conservatismului in Europa de astăzi este cancelarul Bismarck. Ce fel de inţelegere a principiilor de partid poate fi aceea, care ar resuma acţiunea lui Bìsmarck pentru patria lui, conform părerii de mai sus, prin a zice că Bismarck a voit să im-

pedice progresul mai grabnic al Prusiei! Şi dacă ne este permis a cità nume de la noi, ce confusie ar fi aceasta, când am resumà diferinţa tendinţelor noastre politice zicênd, că d. e. d-nii Stătescu, general Fălcoianu, Nacu, Câmpineanu vor progres grabnic şi d-nii Lahovari, General Manu, Teodor Rosetti, Carp nu'l vor, ci au de princip politic să intârzie propăşirea României!

Eroarea unei asemenea formulări este evidentă.

Fiind că dar toate partidele unui Stat trebue să vrea progresul cel mai grabnic posibil şi că în această privinţă ţinta lor este comună, deosebirea trebue căutată alt-unde-va, şi noi credem, că se află in deosebirea mijloacelor generale, ce vor să le intrebuinţeze pentru realizarea acelui progres in toată puterea lui.

Cuvêntul prea abstract *progres* ia in viaţa publică insemnări concrete, după diferitele misiuni practice ale Statului.

Aceste diferite misiuni au produs intre altele şi impărţirea puterilor publice in legislative, executive şi judiciare, precum şi impărţirea administraţiei executive in diferitele resorturi ministeriale.

Idealul comun tutulor partidelor este, ca prin cele mai puţine şi mai drept repărţite sacrificii pecuniare (finanţele, impositele) să se procure cea mai mare tărie posibilă a Statului (armata), cea mai sigură şi egală pentru toţi distribuire a dreptăţii (justiţia), cea mai intinsă şi solidă învĕţătură (instrucţia publică), cea mai mare avuţie (agricultura, comerţul), etc., şi să se găsească oamenii cei mai capabili de a produce un asemenea resultat. Căci anume pentru indeplinirea acestor

cerinţe funcţionează aparatul administrativ şi se fac legile, după cari are să funcţioneze.

Intrebarea practică pentru deosebirea partidelor va fi acum aceasta: Prin ce mijloace generale să se facă legile şi prin cine să se aplice aşa, in cât să apropie Statul din ce in ce mai mult de acel ideal comun al progresului?

In teorie, cel mai bun lucru ar fi fără indoială, ca, precum toţi cetăţenii sunt chiemaţi a contribuì cu din banii lor la realizarea scopurilor Statului, toţi să şi fie chiemaţi la facerea legilor şi la aplicarea lor.

Dară singura mĕsură, de pe care se pot judecà aceste lucruri, este realitatea. Iară realitatea cere următoarele: In Stat trebue să fie *efectiv* justiţia bine distribuită, trebue să fie *efectiv* asigurată viaţa şi averea cetăţenilor, trebue *in adevĕr* să se lăţească invĕţămêntul, să sporească bogăţia, etc. Aceste sunt cerinţe ce are să le indeplinească ori-ce formă a Statului *in fapt*, şi numai faţă cu indeplinirea lor mai grabnică sau mai intârziată se judecă valoarea mijloacelor politice, iar nu după construcţia lor teoretică.

Intrebare: inţeleg toţi cetăţenii sau majoritatea cetăţenilor unui Stat dat importanţa, intinderea şi modul de realizare a acestor cerinţe?

Dacă inţeleg, trebue să şi fie chiemaţi la conlucrare directă. (In Şviţera se votează legile mai importante prin plebiscit).

Dacă nu inţeleg şi pănă când nu inţeleg, trebue să se distingă cei capabili de cei necapabili şi să fie numai cei capabili insărcinaţi cu misiunile Statului.

Putem trece acum la formularea, de şi numai *grosso modo*, a adevĕratei deosebiri in principiile de partid: liberalismul insemnează participarea cât mai mare a mulţimei la legislaţia, administraţia şi justiţia Statului; conservatismul insemnează restrîngerea acestei participări numai la cei chiemaţi şi in stare de a o inţelege şi a o aplicà.

Conservatismul in conducerea afacerilor Statului devine periculos, când, in cercul oligarchic al vederilor sale, persistă a restringe participarea la misiunile Statului chiar atunci şi chiar acolo, când şi unde mulţimea a ajuns *efectiv* in starea de a fi capabilă pentru această participare. Atunci intervine cu drept cuvênt liberalismul şi îşi indeplineşte rolul sĕu specific de a lărgi drepturile mulţimei.

Liberalismul in conducerea afacerilor Statului devine periculos, când lărgeşte participarea mulţimei peste putinţa ei de a indeplini *efectiv* misiunile ce i s'au atribuit. Atunci intervine cu drept cuvênt conservatismul şi restabileşte proporţia justă intre drepturi şi indeplinirea datoriilor corespunzĕtoare.

Ast-fel se explică, cum amêndouĕ partidele sunt deopotrivă trebuincioase pentru viaţa publică a Statului. Unul este corectivul natural al celui-lalt, şi in această corecţiune atât conservatismul cât şi liberalismul sunt factori ai progresului.

Greutatea conservatismului este de a hotărî, cum să fie aflaţi in viaţa publică cei in adevĕr chiemaţi şi capabili. Boerimea vechie a fost resturnată de la putere şi a

meritat să fie resturnată, fiind că voia să pĕstreze ca mĕsură a acestei aflări intêmplarea naşterii chiar atunci, când cei născuţi boeri nu mai erau suficienţi pentru indeplinirea misiunilor Statului şi pe de altă parte crescuse suma celor capabili in afară de boerime.

Liberalismul, spărgênd cercul cel ângust al boerimei privilegiate, a făcut o adevĕrată operă de progres şi de dreptate. Această operă a fost atât de puternică, incât astăzi nici nu mai există la noi partid politic de boerime. Nimeni nu se mai gândeşte a face din naştere un semn caracteristic al unei capacităţi speciale pentru funcţiile vieţei publice. Este un neadevĕr copilăresc, dacă unii sau alţii din liberalii de toate zilele vorbesc de privilegiele boerimii la adresa conservatorilor dc astăzi.

Dar dacă liberalismul a dobândit acest resultat bun, bunătatea a venit din faptul negativ, că s'a resturnat un principiu greşit pentru conducerea Statului. Insă de aci nu urmează, că s'ar puteà inlocuì cu partea positivă a acelui liberalism de la 48 in intregimea programului sĕu, adică cu participarea directă a tuturor la amĕnuntele misiunilor Statului, după formula declamatorie şi nereală a unei egalităţi in aptitudinile oamenilor.

Fără indoială, pentru chestiile cele mari şi oare-cum elementare, d. e. aspirarea spre independenţă şi mărire, rĕsboiul naţional, stabilirea dinastiei şi altele de această natură, trebue solicitată simţirea şi conlucrarea totalităţii poporului nostru.

Fără indoială asemenea aceeaşi totalitate trebue să

participe intr'un mod oare care la viaţa politică mai generală, intre altele şi pentru a fi mai accesibilă la mĕsurele de progres ce le ia Statul.

De aceea, printr'un compromis al partidelor, s'a şi introdus in România sistemul representativ aşa cum este formulat in Constituţia de la 1866.

Dar liberalismul vrea, ca la orice chestie a politicei practice in executarea ei normală să fie lărgit cercul prin mulţime.

Avênd insă in vedere că toată Constituţia noastră este făcută de sus in jos şi nu a isvorît dintr'o inţelegere amĕnunţită de jos in sus, că prin urmare majoritatea poporului este astăzi ăncă nepregătită pentru indeplinirea misiunilor zilnice ale Statului in diferitele lor ramificări, tocmai conservatorii cei luminaţi şi prin urmare iubitori ai progresului au putut dobêndì convingerea, că, in starea României de astăzi, mai ales acolo unde este mulţimea este de regulă şi incapacitatea şi că din contră, restrîngêndu-se numĕrul după o dreaptă mĕsură a celor chiemaţi, cresc sorţii pentru adevĕratul progres, adică pentru indeplinirоa *efectivă* a misiunilor Statului şi prin aceasta chiar pentru sporirea crescêndă *in viitor* a numĕrului celor capabili.

Ei au constatat prin unele din instituţiile noastre in vigoare acest adevĕr. S'au putut găsì căţi-va prefecţi buni administratori, dar nu s'a găsit nici un consiliu judeţean la inălţimea misiunii sale ; s'au putut găsì consilii permanente de instrucţiune publică cu numĕrul lor restrîns de membri, cari să lucreze ceva de valoare, şi toţi ne aducem aminte

cu recunoştinţă chiar de vechia şi ante-constituţionala Eforie a şcoalelor, dar nu a fost până astăzi nici un consiliu general al instrucţiunii cu numĕrul cel mare al membrilor sĕi aleşi, care să fi produs ceva. Şi aşa mai departe.

Această reflecţie esenţial conservatoare este aşa de intemeiată pe starea reală a poporului nostru de astăzi, in cât chiar guvernul liberal al d-lui Brătianu, de câte ori a luat o mĕsură de importanţă practică recunoscută, a făcut politică conservatoare, adică restrictivă. Iar ante-luptătorul votului universal, al electivităţii funcţionarilor, etc., adică adevĕratul representant al liberalismului dogmatic, C. A. Rosetti, a fost tot-deauna un ministru imposibil.

Să dăm câteva exemple despre acel conservatism forţat al guvernului liberal.

Un fundament al Statului este ţĕranul proprietar de pământ. Partidul liberal, revisuind Constituţia la 1884, a oprit şi el libertatea ţĕranului de a'şi alienă pământul, lăsându-o numai cercului restrins de orăşeni şi proprietari mari — mĕsură conservatoare şi anti-liberală, dar necesară pentru adevĕratul progres al ţĕranilor.

Partidul liberal a restrins la 1882 chiar libertatea mulţimii ţĕranilor pentru contracte trecĕtoare de muncă şi le-a hotărît din sus in jos tocmelele agricolele — altă mĕsură conservatoare şi anti-liberală.

Curtea cu juraţi este o participare a mulţimii la distribuirea justiţiei. Liberalismul, după principiile sale, trebue să intindă competenţa juraţilor; conservatismul o va restringe. Singura mĕsură pentru judecare este distribuirea si-

gură şi efectivă a dreptăţii. Dacă o poate da mulţimea, cu atât mai bine. Dacă nu, atunci pentru frumuseţea unei frase nu se poate tolerà intr'un Stat nedreptatea in locul dreptăţii; căci atunci sub cuvêntul unei formule de progres s'ar impedecà tocmai putinţa progresului. Când s'a vĕzut dar, că cei mai mulţi casieri prevaricatori ieşiau nepedepsiţi din Curţile cu juraţi, ministeriul conservator de la 1874 a corecţionalizat aceste crime, adică a restrins participarea mulţimii la distribuirea justiţiei in această parte şi a pus in locul ei magistratura limitată la puţini membri numiţi după cunoştinţe mai sigure — mĕsura conservatoare şi anti-liberală, dar asupra căreia guvernul liberal nu a revenit, ci a menţinut-o ca mai bună pentru ordinea internă.

Iar unde liberalismul a inceput a'şi mai realizà din principiile sale specifice, este foarte discutabil, dacă a făcut-o cu bun rezultat pentru progresul ţĕrei. Sporirea numĕrului deputaţilor şi senatorilor după noua revizuire este conformă cu liberalismul — principiul conservator cereà combaterea acestei mĕsuri. Este oare bună mĕsura? Intr'o ţară unde lipsesc âncă oamenii capabili pentru a indeplinì toate misiunile indispensabile ale administraţiei executive, sustragerea unui numĕr mai mare al lor numai pentru lucrările legislative vine oare in folosul interesului public? Şi âncă o intrebare: cu creşterea mulţimii deputaţilor a crescut şi nivelul intelectual al Camerei actuale?

Dar cel puţin aici tot partidul liberal a introdus in noua Constituţie un corectiv şi constatând incapacitatea mulţimii deputaţilor de a face legi bine chibzuite, a prevĕzut

o inaltă comisie restrînsă pentru elaborarea proiectelor de legi — mĕsură esenţial conservatoare şi anti-liberală in mijlocul liberalismului.

Insă ne oprim aici cu aceste exemplificări; căci toate precedentele constituţionale, relevate in scrierea de faţă, sunt o dovadă vie, cum un ministru in fraseologie liberal, dar in realitate om de politică practică, nu a creat cu majoritatea sa din Camere de cât precedente esenţial anti-liberale şi încă unele aşa de arbitrare, in cât de aceste nici un conservator constituţional nu va primì să se folosească. Căci a numì şi a depărtà pe ministrii individuali după bunul sĕu plac fără nici o explicare dată Camerelor, a hotărî direcţia generală a politicei interne şi externe cu evitarea controlului prealabil şi efectiv al deputaţilor, a face din ministrul-prezident un controlator al reprezentanţei naţionale, şi nu din reprezentanţa naţională controlatoarea ministrului-prezident.... ce insemnează toate aceste procederi ale d-lui Ioan Brătianu in resultanta lor de cât inlocuirea judecăţii mulţimii prin judecata unui singur om, adică isbirea principiului liberal in chiar mĕduva vieţei sale parlamentare.

Ce ar puteà dar conservatorii din princip să impute guvernului Brătianu in privinţa precedentelor introduse de el? Nu tocmai tendinţa lor practică, căci aceasta — pentru a repetà cuvêntul resumător — este anti-liberală.

Dar ce trebue să'i fie imputat, este lipsa de sinceritate,

cu care face contrabanda unui conservatism restrictiv sub bandiera unui liberalism de principii.

O asemenea falşitate nimiceşte simţimêntul adevĕrului in viaţa publică şi introduce corumperea inteligenţelor chiemate a hotărî mersul unei ţĕri.

Şi aşa de adânc se rĕzbună această inconsecuenţă, in cât tactica parlamentară a d-lui Brătianu, neputênd suportà o discuţie serioasă de principii care ar da de gol tot meşteşugul alcătuirii, este silită a se intemeià pe deşteptarea pasiunilor personale ale deputaţilor, fiind-că nu se mai poate intemeià pe tăria convingerii lor politice.

De unde resultă, că majoritatea d-lui Brătianu a devenit o colectivitate de interese, şi nu mai este un partid de principii.

Ce pĕcat că un om, care a ajuns la atâta putere, nu a avut şi atâta tărie de spirit, in cât printr'o deplină conformitate intre idei şi fapte, să inalţe din ce in ce mai sus caracterul celor ce l-au urmat cu incredere, in loc de a'i coborî din ce in ce mai jos la nivelul unor simple instrumente, ca pe unii cari au pierdut simţimêntul adevĕratei lor misiuni!
